

Bibliotéka pončná a zábavná
vydávaná
„Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje“.

Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 55
na rok 1906

VOLNÁ ŠKOLA.

NAPSAL

P. JAN ZÍKA, C. SS. R.

V Brně 1906.

V kommissi u Karla Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci
a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla) v Praze.

Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně.

VOLNÁ ŠKOLA.

NAPSAL

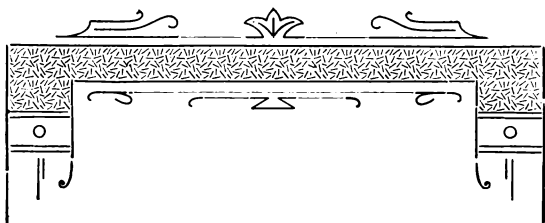
P. JAN ZÍKA, C. SS. R.

□ □ □

Se svolením představených.

□ □ □

Předmluva.

„Boj, všude boj . . . .
Ba i to věčné slunce, chce-li žít,
s jinými se slunci musí bít.“

Neruda.

Tak volati mohou dnes i katolíci. Boj, všude boj proti církvi. Je to boj věčného Slunce, věčné Pravdy, Ježíše Krista s mraky bludu, vládcem temnoty. Po 19 set let usilovali nepřátelé křesťanství církev katolickou zničití, víru a zbožnost lidu ze srdce vyrvati. Ale věčné Slunce všechny tmy rozptýlilo.

Než nezdar 19 set let nezastrašil nepřátel Kristových. Nové a nové vynalézají zbraně, aby cíle svého dosáhli. Co se jim nepodařilo krvavým pronásledováním, co se jim nepodařilo rozséváním zhoubných bludů, žalářováním biskupů a kněží, vyháněním řeholníků, čeho heslo „Pryč od Říma“ se domáhalo, ale nedosáhlo, má provésti „Volná škola“, t. j. škola beznáboženská.

Strom sv. naší církve katolické má býti v kořeni svém porušen, církev, katolická víra, zbožnost mají býti vyhubeny, z kořene vyvráceny beznáboženskou výchovou dítek.

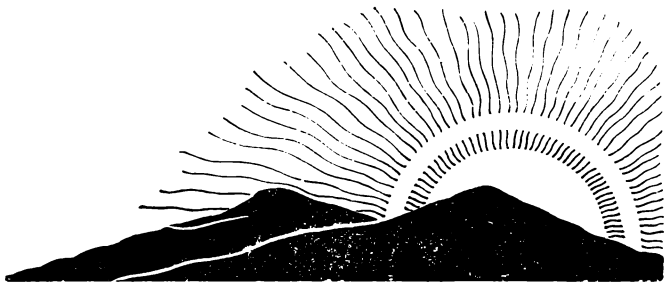
Volná škola, t. j. beznáboženská výchova dětí, to jest ta nejnovější zbraň, kterou má býti církev sv. na jisto potřena.

A s touto zbraní nepřátel katolický lid seznámiti, k obraně vyzvati a vyzbrojiti, je účelem těchto řádků. Není to boj útočný, nýbrž vnucený, obranný. Je to boj za nejvznešenější ideály, nejdražší statky: za víru, vlast, rodinu, dítky, a proto svatý boj!

Jen zlomyslnost mohla by tvrditi, že bojovati chceme snad proti škole vůbec, anebo dotýkati se nějak stavu učitelského, jehož si na výsost vážíme a jehož jsme upřímní přátelé. Jsme přesvědčeni, že všichni rozvážní, svědomití a skutečně křesťanští členové jeho stejně s námi o „volné škole“ smýšlejí. Vždyť by také jim samým byla největší pohromou.

Čti tyto řádky, milý čtenáři, a dle nich jednej; až pak spisek přečteš, dej ho také jinému čísti! A jsi-li zámožnější, kup jich několik a rozdej!

I.

Volná škola — protináboženská škola.

„Pro milosrdenství Boží prosím, nechť již jednou přece křesťanské vrchnosti i představení opravdově prohlédnou, by nedopouštěli Molochovi obětovati mládeže křesťanské, v Kristu zrozené a křtem posvěcené.“

Komenský. (Didak. XXV.)

Co je, co chce volná škola? — Pod heslem „Volná škola“ sestoupili se nepřátelé církve — usilující, aby křesťanský názor světový a křesťanský řád společenský padl — ve spolek téhož jména a shánějí členy, pořádají přednášky, vydávají vlastní tiskopisy a snaží se především v učitelstvu a tak zvané intelligenci získati stoupence, aby svým časem v zákonodárných sborech zjednali uznání a uzákonění svému záměru, by nynější interkonfessijní, nábožensky lhostejná státní škola stala se beznáboženskou.

Nynější interkonfessijsní státní škola, všem náboženským vyznáním společná, nepřátelům církve nestačí. Ačkoli je zbudována na základě nábožensky lhostejném, přece je jim ještě málo volnou, ještě je jim příliš náboženskou. Proto volají: pryč s náboženstvím ze školy, pryč s křížem, pryč s modlitbou, pryč s jakýmikoli náboženskými úkony ze školy! Žáci ani učitelé nesmějí býti nuceni k žádným náboženským úkonům! Žáci nesmějí býti nuceni choditi do kostela, k sv. zpovědi, na církevní processí, učitelům netřeba voditi děti do kostela a míti na ně dozor! — To jsou hesla agentů pro volnou školu, a tato hesla mají býti zákonem schválena a nařízena.

Ve škole takto osvobozené dívky nemají a nesmějí tedy už nic slyšeti o Bohu, všemohoucím Stvořiteli nebe i země, nemají zvědět, že sestáváme z nesmrtelné duše i smrtelného těla. Nemají a nesmějí už nic slyšeti o sv. přikázáních Božích a od zneužívání svobodné vůle, od hříchu, nemají a nesmějí býti varovány a jako zábradlím zdržovány všudypřítomností a vševědoucností, svatostí a spravedlností Boží. Ve volné škole nemají už nic slyšeti o zaslíbeném a poslaném Vykupiteli, o vtělení se jednorozeného Syna Božího, o jeho učení, utrpení, smrti, o jeho vzkříšení a nanebevstoupení. Ve volné škole nemají maličtí nic slyšeti o Duchu sv., o církvi svaté, kterou Syn Boží založil pro duchovní i časné blaho lidstva. Nemají opory, útěchy, pomoci hledati v naději na život věčný, blažený, v přijí-

mání svátostí, v uctívání nejčistší Matky Boží a svatých. Jejich tělesné oko nemá ve volné škole už patřiti na kříž; jejich duševní oko má býti obráceno jen k pomíjejícím, klamným zájmům a statkům pozemským.

Volná škola! Jak krásné a mnohoslibné heslo! Kdož by si nepřál, aby byla ve škole volnost a svoboda? Tatíkové dali své dcerušce jistě pěkné jméno. Jen škoda, přeškoda, že tímto pěkným jménem zakrývají farisejsky své nepěkné úmysly: nenávisť, zášť proti zjevenému náboženství, vyhubení církve katolické. — Francie ukazuje dobře jejich plány. Nejprve chtějí vyloučiti náboženství ze školy, potom budou žádati naprostou rozlučku církve od státu. Dr. Masaryk to u nás veřejně prohlásil za cíl strany pokrokové. Začínají tam, kde zájmy církve a státu nejvíce se stýkají: na poli výchovy budoucí generace, ve škole. Až tam své úmysly uskuteční, až vychovají generaci bez víry a náboženství, pak nebude k odluce státu od církve krok již tak nesnadný.

Proto dle svého cíle měla by se „Volná škola“ jmenovati vlastně: škola atheistická, beznáboženská, protináboženská.

Že „Volná škola“ pod heslem svobody, pokroku a osvěty bojuje proti všemu zjevenému náboženství a pracuje k vyhubení církve katolické, toho neklamným důkazem jsou: 1. její původ, 2. její program, 3. zuřivé útoky jejích listů na náboženství.

1. Původ. — Kolébkou „Vlné školy“ je německo-zednářská lóže; zednáři, nejzarputilejší nepřátelé církve, jsou její otcové. Vídeňská „Reichspost“ jasně ukázala, že zednářská lóže v Uhrách „Pionýr“ zvaná dala v Rakousku popud, aby se pracovalo o založení vlné školy, „v níž by se dalo lidu vše to, co mu všechny státní školy odpírají: porozumění praktickému životu, povinností každého jako člověka a příslušníka státu, smysl pro nepsané zákony mravouky“. Lóže „Pionýr“ uvedla v život dva spolky. První se jmenoval: „Spolek k založení vlné školy pro lidové vzdělání.“ Sídlo své měl ve Vídni, jeho předsedou byl dr. Arnošt Brezina, bývalý musejní úředník; místopředsedou spisovatel Arnošt Viktor Zenker. Druhý spolek pojmenovali: „Vlná škola“ („Freie Schule“). Tohoto spolku předsedou je c. k. dvorní rada, člen nejvyššího správního soudu baron Hock.

První spolek, když veřejně v listech byl jako zednářský označen, nechtěje míti žádných soudních opletaček (neboť spolky svobodného zednářství jsou v Rakousku zakázány), dobrovolně se rozešel, ale své spolkové jmění 3500 K odkázal druhému spolku, své sestřičce, „Vlné škole“. — „Vlná škola“ není sice spolkem zednářským, v Rakousku nedovoleným, ale soustřeďuje v sobě všechny odpůrce katolické církve a bojuje v první řadě proti náboženské výchově mládeže ve škole. Jaký je to spolek, patrně z uvítání sociálně-demokratické „Arbeiter-Zeitung“, jež hned po ustavující schůzi spolku

„Volné školy“ dne 19. března r. 1905 napsala: „Rakousko bude mítí nyní velikou protiklerikální organisaci, jejíž výhradním úkolem bude bojovati proti klerikalismu a jeho panošům v oboru školství.“

Z výroční zprávy spolku vysvítá, že má po jednoročním trvání 6000 členů, sdružených ve více než 280 odborech. — U nás zájmy spolku šíří časopis „Volná škola“, vycházející v Zábřehu na Moravě a „Volná myšlenka“, vycházející v Praze. Boj proti vyučování náboženství ve škole a náboženským cvičením žactva vedou též listy: „Český učitel“, orgán zemského ústředního spolku učitelských jednot v Cechách, „Učitelské Noviny“, „Věstník“, list organisovaného učitelstva na Moravě, „Moravský Kraj“ (redaktoři 2 odpadlí kněží), „Cas“ (redaktoři 3 odpadlíci), „Národní Listy“, „Lidové Noviny“ a mnohé jiné.

2. Že „Volná škola“ bojuje proti náboženství a proti církvi katolické, zřejmo z jejího programu. Máť na programu: boj proti klerikalismu.

Dle vlastního provolání má býti spolek „Volná škola“ „střediskem všech svobodomyšlných, k boji proti přehmatům klerikalismu v oboru školství připravených mužů“. Ustavující schůzi „Volné školy“ v Brně dne 5. března 1906 zahájil městský radní Vokurek prohlášením, že prý „Volná škola“ není proti náboženství, ale pokládá náboženství za věc soukromou, že je jen proti klerikalismu.

„Volná škola“ bojuje prý tedy jen proti klerikalismu. Inu ano! Klerikalismus se řekne, a katolicismus se myslí.

Nepřátelé církve jsou chytří jako hadové. Dobře vědí, že hrozny jsou pro většinu našeho lidu ještě kyselé. Dobře vědí, kdyby přímo a bez obalu řekli, že „Volná škola“ bojuje proti katolickému náboženství a církvi, která některými paragrafy trestního zákona je chráněna, že by to mnohé zarazilo, a proto se chytře pojmenování: náboženství, katolická církev vyhýbají a užívají místo toho všude slova „klerikalismus“. — Oni dobře vědí, že duše lidská dle slov Tertulianových je přirozeností svou křesťanská a že tedy náboženství Kristovo ze srdce lidského tak snadno vyrvati nelze, a proto neútočí na náboženství přímo, nýbrž oklikou, předstírajíce, že je podstatný rozdíl mezi katolicismem a klerikalismem; oni pak, že nechtějí lidu bráti jeho katolické přesvědčení, nýbrž, že potírají jen „lidomorný, ohlupující klerikalismus“ a „přehmaty klerikálů ve školství“.

Ale je to jen farisejství, jest to holý švindl. Že předstíraný rozdíl mezi klerikalismem a katolicismem je holý švindl na klamání lidu, bylo již tisíckrát dokázáno. A „náš“ professor Masařík nám to zřejmě a bez farizejství v Kolíně i Praze pověděl: „Boj proti klerikalismu, je bojem proti katolickému náboženství a proti církvi.“

Osvědčuje se tu také stará pravda: kdykoli a kdekoli se kulo něco proti katolíkům, že stál

za tím Israel. Tak i zde. Dříve se říkalo bez obalu, že boj platí katolicismu; poněvadž to však mnohé zaráželo, přiskočil na pomoc chytrý žid Gambetta a vynalezl za jméno katolík název klerikál. Žid Gambetta, chtěje potříti katolicismus, obřezal katolíka na „klerikála“ a katolicismus na „klerikalismus“ a vydal dnes okřídlené heslo: „Klerikalismus, tož náš nepřítel!“ (Dr. Horský.) A pod tímto židovským heslem „Volná škola“ bojuje.

3. Ze „Volná škola“ bojuje proti náboženství a církvi katolické, dokazují nejvýš zuřivé útoky jejích listů na církev katolickou, její učení a zřízení.

Časopis „Volná škola“, vycházející v Zábřehu, píše ve 4. čísle 1905: „. . . Celá škola dnešní je v úžasném sporu s XX. stoletím; nemá kořenů v dnešním životě, žije a živoří jen ze zbytků starých přežilých forem a přežilého materialu, z dob dávno minulých . . . . Staré formy náboženské se stále přežvokují — po kolik století! — stále stejně a bez ducha. Staří židé se svým bohem mstitelem a vládcem, zázraky Kristovy, příkazy církve místo náboženské lásky, pochybné skutky králů místo kulturních dějin — vůbec všude to staré církevnícké, katolicky náboženské činí střed všeho . . . . Absurdní (nesmyslná) dogmata se vtloukají dětem do hlavy, aniž by jim dítě rozumělo. Nábožensko-mravní výchova vypadá dle toho. Srdce zůstane prázdné — v duši zůstane temný stín, strach před jakýmsi červeným (!), šedivým (!),

mstivým (!) bohem, který trestá, když se nepomodlím, nejdou-li do kosteta, pomyslím-li o p. faráři něco atd. Ten strach zahrní se v duši a otravuje celý život . . . . Vypělí lidé cítí celý život dech tížící šněrovačku, která jim byla lživou (!) výchovou nuceně oblečena. Sebevzděláním teprve vyleze člověk ze staré kalužiny, která už páchne . . . . Kněz učí denně hlouposti o Adamovi a Evě, všecky naivní i raffinované lži a prohnanosti z časů minulých“. Nepokrytě pokrokovému učitelstvu „Volné školy“ jsou církevní obřady „produkcí (!) klerikálů“, církevní náboženská nařízení „staré nehybné bahno (!)“.

Tak ušlechtilé, prosím, píše časopis „Volná škola“, odborný list nepokrytě pokrokového učitelstva. „Volná škola“ dává tu kopance katolické církvi, která pokolení lidská odchovala; v posměch uvádí její obyčeje a zřízení, zlehčuje náboženství Bohem zjevené a státem zákonně uznané. — Proto nikdo nám nepřicházej s fari-sejským tvrzením, že „Volná škola“ bude státi nad stranami náboženskými, že bude vštěpovati úctu ke každému náboženskému přesvědčení. Uvedené výroky „Volné školy“ o náboženství a o církvi nejsou přece žádnou zárukou, že stou-penci „Volné školy“ nestranně si budou počínati k náboženství dítek — nýbrž naopak. —

II.

Volná škola — bezprávím na rodičích.

Před soud měli by pohnáni býti rodičové, kteří posílají své děti do škol, na jejichž branách je psáno: „Zde se nevyučuje náboženství.“

Viktor Hugo.

Stoupenci „Volné školy“ volajíce: pryč s náboženstvím ze školy, pryč od samosprávy obecní, pryč s místními školními radami, které jsou „brzdou volné školy“, „lid náš jest nepřitelem učitelstva, nepřitelem školy“ (učitelský sjezd dne 23. července 1906 v Olomouci, který se postavil na půdu „Volné školy“), dopouštějí se bezpráví na rodičích, poněvadž svévolně a bez důvodu sahají na přirozené právo rodičů na školu.

1. Prvními vychovateli dětí jsou rodiči. Bohem samým dáno jim právo a uložena i povinnost děti vychovávat. To přirozenost naše jasně hlásá. Toto právo jim nesmí nikdo vzít, této povinnosti nemůže jich nikdo sprostiti.

Rodina byla proto též první a počátku jediným ústavem vychovávacím, první a jedinou školou dítěte nad jiné důležitou a zůstává jí až podnes. Když však časem nastala potřeba obsáhlejšího vědění a umění, a když rodiče neměli kdy neb neuměli vštípati svým dětem, poměrům časovým přiměřený stupeň vzdělání, a měli-li dosti hmotných prostředků, svěřovali úkol ten zvláštnímu učiteli domácím. On úplně závisel na rodičích, jichž děti vychovával, učil děti,

čemu si rodiče přáli, měl nad nimi jen tolik moci, kolik mu rodiče dali.

Nemohly-li však neb nechtěly jednotlivé rodiny vydržovati svým dětem učitele zvláštního, tu se jich více spojilo a zjednaly jim učitele společného, veřejného, jemuž své dívky odevzdaly buď k úplnému nebo jen k částečnému vychování. Tak povstala škola. Učitel veřejný jest samostatnější než domácí, ale přece zůstává do jisté míry závislým na rodičích. Učitel jest toliko zástupcem rodičů.

Poměr učitele k rodičům je i v tomto případě jakýsi druh smlouvy, jíž rodiče postupují učiteli část svých práv na děti, aby jich užil k zdárnému vychování dítek a slibují mu jistou odměnu. (Nyní jest to školné a daně.) Učitel pak ona práva přijímá a rodičům slibuje, že bude jako jejich zástupce děti sobě svěšené svědomitě cvičiti a vychovávat. Tenť jest podstatný a přirozený poměr školy k rodině, jenž může sice do jisté míry býti pozměněn (jako nyní), ale zrušen a zvrácen nesmí býti nikdy.

Jelikož má škola rodiče ve vyučování a vychovávání dítek zastávat a zastupovati, nutně z toho plyne, že škola není ústavem samostatným, nýbrž toliko výpomocným. Není ústavem od rodin nezávislým a tím méně nad rodiny povýšeným, do něhož by museli rodiče své dívky posílati, třebaš tam byly vyučovány a vychovávány v duchu, který nemá s duchem rodiny nic společného, nebo jest

mu dokonce nepřátelským. Škola jest ústavem, který vyučování a vychovávání rodičů má nahražovati, doplňovati a zdokonalovati. (Srov. „Vychovatel“, III. r., str. 241. ss.)

Proto mají rodiče právo a povinnost všímati si školy, všímati si, jaký duch tam vládne. Mají právo a povinnost rovněž tak svatou jako nezadatelnou žádati a pilně toho dbáti, aby jejich děti byly ve škole vedeny týmž duchem, jakým jsou vychovávány v domě otcovském. Rodiče mají právo a povinnost žádati, aby škola pro děti katolické byla ovládána a proniknuta duchem katolickým, aby byla konfesiijní, obzvláště u nás, kde z největší části katolíci (90%) musí na školy platiti, a to hodně platiti. V Čechách obnášel náklad na obecné školství za jediný rok 1904 dle zemské statistické kanceláře 53,195 291 K.

Tento poměr rodiny ke škole uznává i rakouský zákon ze dne 12. ledna 1870 z. z. č. 3, pro Moravu, jenž místní školní radě, zástupkyni rodičů, tato práva vyhrazuje:

§ 9. Místní školní radě náleží dbáti o to, aby zákony školní i nařízení vyšších úřadů školních se zachovávaly.

Zvláště jí náleží:

1. Spravovati místní fond školní, je-li tu jaký.
3. Rozhodovati v příčině osvobození od platu školního.
8. Ustanoviti čas učebný, hledíc na předepsaný počet hodin.
9. Dohlížeti na to, aby se, jak náleží, vyučovalo.

10. Dohlížeti na kázeň ve škole, jakož i chování se mládeže mimo školu.

11. Učitelům, vzhledem na úřadování jejich, poskytovati dle možnosti podporu.

13. Navštěvovati školy, by jejich stav u vědomost vzala. Totéž právo má každý jednotlivý člen místní školní rady; potřebná však opatření naříditi nepřisluší jednotlivému členu, nýbrž celému sboru.

2. Proto žádají-li stoupeni „Volné školy“ naprosté odstranění katolického náboženství ze škol, žádají-li úplnou samosprávu školství učiteli a zrušení místních školních rad, a chtějí-li katolické rodiče zákonem nutiti, aby posílali děti své do školy, která je vychovává jinak než v duchu víry katolické, jest snaha tato velikým bezprávím na přirozeném právu rodičů, jest nespravedlivým výpadem na ten ždibec práva, jež obce na školu ještě mají. A páše-li se toto bezpráví jménem svobody — a na svobodě si přece naše doba a svobodomyšlní stoupeni „Volné školy“ mnoho zakládají — je to zotročování.

Ký div, že osvícení uvědomělí katoličtí rodičové volají k zákonodárcům: Právo naše na školu a děti šlape se nohama! Našemu svědomí děje se násilí. Jménem svobody, osvěty páše se na nás tyranie! Proto žádáme pro katolické děti, za katolické peníze školy katolickým duchem veskrz proniknuté.

Tím ovšem nechceme my katolíci „školu opanovati“, nechceme, „aby učitel byl poddaným

kněze!“ Chceme jen, co nám dle přirozeného práva patří, a co náleží státu, rádi mu přejeme. Poněvadž i stát má oprávněné zájmy na školu, nechť si vytkne předměty, rozsah jejich a tomu podobné věci, aby škola též jeho účelům vyhovovala. „Jak nyní poměry jsou“, napsal biskup Brynych: „nestojíme a nemůžeme ani o to státi, aby škola se vším všudy řízena byla církví a jejími orgány. Je život nyní tak rozmanitý a stát se tak vyvinul, že by se církev odcizila i svému poslání, kdyby ve všem školu spravovati chtěla, a kromě toho velkou zodpovědnost na sebe uvalila. Nebude na př. učiti přímo obchodnictví, vojenství atd.“ Ale chceme, aby katolický kněz katolické dítky v náboženství vychovával, aby měl právo zhoubně působící vlivy na školu a výchovu dítek odstraniti, aby veškero učení s naukou Kristovou se shodovalo a bylo proniknuto, aby především dítko bylo vedeno k životu křesťanskému.

Všední, stereotypní námitka proti tomu činěná, že mnohé školní předměty nemají s náboženstvím nic činiti, že na př. počty, fysika, přírodopis nejsou ani katolické, ani protestantské, ani židovské, ale pro všechny stejné, sotva zasluhuje vážné odpovědi. Žádajíce, aby všechno učivo bylo proniknuto duchem náboženským, nežádáme, aby při každém předmětu vhod nevhod se mluvilo o náboženství. Přejeme si však, aby v žádném předmětě školním se ničemu neučilo, co odporuje nauce katolického náboženství. Potom, aby se daných příležitostí používalo k buzení a utvr-

zování náboženských ideí, křesťanského názoru na svět a člověka. A že to možno při každém školním předmětě i při realích, toho nikdo nepopře. Kdo, ať již rozumně či nerozumně, klade váhu na „národní“ vychování, dobře ví, že při každém předmětě, byť i sám sebou nijak s národností nesouvisel, možno přece působiti k buzení a utužení národní uvědomělosti a hrdosti. Proč by to nešlo s náboženstvím? Že se to dá uskutečniti, dokazují sami nepřátelé a odpůrci katolického náboženství. Oni každého předmětu, zejména však realí: dějepisu, přírodopisu a j. užívají, aby náboženství potupili a snížili. Proč by to nešlo naopak?!

3. Stoupenci „Volné školy“ volajíce: pryč s náboženstvím ze škol, pryč s místními školními radami, „lid náš je nepřitelem učitelstva, nepřitelem školy“ (na červencovém sjezdě učitelů v Olomouci r. 1906, kde nikdo tomu neodpíral, tedy tyto zásady schváleny jsou), vedle bezpráví vmetli ve tvář našemu lidu ještě neslýchanou urážku a potupu.

Hned po sjezdu psal „Našinec“ v č. 89.: „Třeba náležitě pochopiti dalekosahající význam, který v důsledcích oněch zásad je obsažen.

A to má lid náš znáti, aby věděl, kam jej moderní proudy učitelstva zavádějí.

Kdyby ony výroky byl pronesl kdokoliv a kdekoliv z naší (katolické) strany, byl by okamžitě smýkán všemi novinami, jako reakcionář, zrádce národa, hanobitel a tupitel našeho lidu.

Náš český lid jest nepřitelem školy! Slyšte to, Čechové, rolníci a měšťané, slyšte to vy všichni, kteří jste v posledních 20ti letech obětovovali krvavé miliony na stavbu nových školních budov, na rozšíření škol, kteří jste z nadšení vlasteneckého platili sto a více procent obecních přirážek, abyste si zbudovali novou českou školu — vy, kteří jste bojovali se zemskou školní radou, abyste si vymohli rozšíření a zvelebení české školy, slyšte to, a uvažujte o tom! Nyní vystupuje učitel, týž, k jehož materiálnímu dobru jste tolik obětí přinášeli a vrhne vám do tváře pohanu, že jste nepřáteli školy.

Vždy bylo vykládáno za svědectví neobyčejného vlasteneckého pokroku našeho lidu, že horoucně domáhal se povznesení školství svého, a škola česká stavena byla na vzor školství zemí ostatních. A bylo nám tu bojovati nejen s vlastními těžkostmi hmotnými, ale i se zlobou národních nepřátel, kteří si přáli viděti pokleslost českých škol, aby v temnotě duševní snadněji mohli loviti.

Lid náš nestavěl pouze školní paláce, nerozšiřoval pouze školy, čímž tisíce učitelů našlo chleba, nýbrž i jednohlasně žádal zvětšení platů učitelských, což v zájmu zdatnosti školy a prospěchu národa třeba jen schvalovat.

Byly to oběti dvojnásobné. Za to vše dostává od těch, pro něž vše obětoval, políček, že jest nepřitelem školy.

Pánové chtějí míti volnou školu, chtějí míti neobmezenou svobodu — bez dozoru místních školních rad — aby mohli vyučovati, vychovávatí volně, svobodně, dle svého přesvědčení, v duchu svobody, po způsobu americkém, jak praví p. Havelka, aby v tomto úkolu svém nebyli sešněrováni a spoutáni. To mluvili — což nebudiž zapomenuto — učitelé škol národních.

Do školy národní přichází však dítě od 6. roku, a většina těchto vychovatelů počíná vyučovati a vychovávatí v plném dvacátém, ano i devatenáctém roku věku svého.

V tomto věku chtějí býti pánové volnými, svobodnými, neodvislými učiteli, vychovateli. V tomto věku má jim svěřeno býti neobmezené, neodvislé vychování mládeže od 6. roku. Vychovatel sám sotva odrostl dětství, jest sám ještě neúplným, nevyvinutým jinochem a již si chce osobovati neodvislé vychovávání nejútlejší mládeže. Arciž nežádají přímo odstranění okresních, nýbrž pouze místních školních rad. Ale v tom jest veliký rozdíl. Místní školní rada skládá se z místních činitelů, těch, kteří tam posílají své dítky, kterým přirozeně záleží na mravním a rodinném vychování mládeže, kterým dítky jsou nejdražší poklad, kteří mají právo střežiti výchovu dítek svých, aby v jejich mladé duše nebyly vnášeny a pěstovány nemravné a škodné zásady životní, kteří také školu musí zříditi a vydržovati, a těmto prvním a nejdůležitějším činitelům, vlastním rodičům, nemá příslušetí

pražádný vliv dozoru a dohledu na školu?

To jest tedy ta vaše kýžená volná škola, která má býti v obci pašálkem a učitel v obci pašou, který svobodně a neodvisle odchováváti bude dítky jak chce, jak umí a snad jim vštěpovati své vlastní mravně, občansky a sociálně pochybené názory?

To jste příliš brzy zjevili své plány. Ale dobře, že to víme! Chcete občanstvo, které jen má právo platit, školy zřizovat, vás zaopatřit, vám svěřovat dítky, ale vůči vám má býti bezmocným. A vy chcete státi nad ním v plné svobodě a neobmezenosti. Tak nemluví snad ani professoři vysokých škol, kteří mají před sebou muže, aniž tak mluví professoři středních škol, jejichž chovanci přece jsou již dospělejší. Tak mluví vychovatelé na školách národních, do jejichž rukou odevzdávají se nejútlejší dítky! Na to jest odpověď jedna — nikdy!

My vám přejeme svobodu, když konáte své povinnosti, svobodu stavu vašemu, abyste byli neodvislí, ba skoro nepřesaditelní, my vám přejeme postavení svobodné vůči všem zřízením samosprávným, veřejným i státním, avšak úkol váš jest, abyste odchovávali první mládež národa, abyste ji odchovávali nejen pro národ, nýbrž i mravně a šlechtně pro lidstvo, pro občanské povinnosti, pro rodinu a pro dobro obecní. Následkem toho všeho jest postavení vaše vůči svěřené mládeži a její budoucnosti tak nevýslovně důležité, že této vaší výchově, mravním

a občanským zásadám, které do srdcí dítek zanášíte, z nichž ony snad pro celý život svůj čerpati mají, věnován býti musí dozor dokonalý. A vy máte sobě přát, jak se stanoviska svědomí tak svobody, aby tak se dělo v první řadě těmi, již především zájem na škole mají, a to jsou rodiče. Se stanoviska pak svobodomyšlného máte spíše rozšíření než obmezení právomoci místních školních rad žádati.

My vás chceme občansky neodvislymi, když konáte svou povinnost i též vůči místním školním radám, avšak vy sami nemáte býti proti místním školním radám, nýbrž pro ně, a máte jim říci: pojdte a přesvědčte se, jak vám odchováváme poklad váš, poklad národa!“

III.

Volná škola — bezprávím na církvi.

„Škola není dobrá, není-li
umístěna ve stínu chrámu.“

Thiers.

1. Církev má na školu především právo božské. Její zakladatel Ježíš Kristus, Syn Boží, ji ustanovil učitelkou, vychovatelkou všech národů, dav jí rozkaz: „Jdouce, učte všechny národy, učíte je zachovávat, vše, cožkoli jsem přikázal vám!“ — Rozkaz Kristův zní universelně, neobmezeně, proto i právo církve z rozkazu toho plynoucí musí býti universelní, všeobecné, neobmezené.

Poněvadž je církev sv. z rozkazu Kristova učitelkou a vychovatelkou všech, jest zřejmo, že právo a povinnost její vychovatelská musí se vztahovati také na děti, které na křtu sv. za své údy přijala, jejichž duchovní matkou se stala, a to i tenkrát, když vyučování a vychovávání dítek jest ve škole soustředěno a organisováno.

V první řadě platí to ovšem jen o vyučování náboženském, ve druhé však řadě též o předmětech ostatních světských, poněvadž i toto vyučování jako díl a část výchovy duchem křesťanským proniknuto a provanuto býti musí.

Toto právo církve, poněvadž božské, je nezadatelné a nad každou světskou moc neskonale vyvýšené. A církev, kde se jí toto právo bere, musí se ho všemi možnými právními prostředky domáhati.

2. Církev však má nejenom božské právo na školu na základě rozkazu Kristova, nýbrž též právo historické; neboť veliká většina škol od církve a z majetku církevního byla založena a pak na základě různých jiných právních historických důvodů (zakladacích listin, konkordatů, nejvyšších rozhodnutí a pod.).

Škola jest dcerou církve. Ještě nebylo ani jediného z moderních států a církev již byla v držení práva vychovatelského. Církev vychovala všechny nynější kulturní národy. Kdo by to chtěl popírat, ukazoval by, že jeho znalost dějin je velmi chatrna. Církev dala všem křesťanským národům s pravou věrou vždy také civilisaci, vzdělanost a školu.

Když křesťanství ústy sv. apoštolů počalo se rozšiřovati, národové školy v nynějším smyslu, školy obecní, národní, neměli. Školy Řekův a Římanův byly ponejvíce zakládány k účelům řečnickým, a bývaly přístupny jen třídám zámožnějším. Pro chudšasa školy nebylo! Nalézáme ovšem již v pradávných dobách školy u starých Egyptanů a Babyloňanů, Indů i Číňanů a později též u Židů, avšak účel těchto byl všude především bohoslužebný a jen mimochodem zabývaly se též hvězdářstvím a filosofií. Škola v nynějším rozumu, škola obecná, škola národní, vzrostla teprv na půdě křesťanské. Ale nejen všechny školy malé, obecní, nýbrž též všechny university, až do reformace založila a jediné řídila církev katolická. Před reformací bylo 66 universit; a jakých! Pražská měla r. 1408 36.000 posluchačů a 700 docentův. O universitě pražské píše Denis: „Kdo by směl vzpomenouti na dni slávy, kdy Praha závodila s Oxfordem a Paříží o vedení Evropy křesťanské?“ — Na půdě církve vyrostla i první škola průmyslová, na půdě církve vyrostly i ústavy ku vzdělání učitelů, neboť první školu průmyslovou a první seminář učitelský zřídil ve Francii zakladatel kongregace školských bratří, Dr. Jan Křtitel de La Salle, a to o celých sto let dříve, než byl zřízen první podobný ústav státní.

Až do francouzské revoluce byla církev považována za pravou matku školy, a právo její na ni a v ní nikdo jí neupíral. Německým reformátorům též ani ve snu nenapadlo školu

z poručnictví církve vymaniti. Luther, Kalvín, Zwingli a jiní založili své církve a církvičky, avšak školu ponechali v rukou svých kazatelů a nikdy nepomýšleli odevzdati řízení její nějakým školním radám, podle vzoru moderního. A státy, dokud se ještě nehonily za bludičkou všemohoucnosti a vševládnosti, ponechávaly zakládání škol jednotlivcům, hlavně však církvi. Státy uznávaly a ctily v církvi velikou, Bohem lidstvu poslanou učitelku národů. Viděly, že církev vede lidi ovšem nejprv k životu věčnému, ale viděly též, že je výborně vychovává pro život časný. Viděly, že lepších občanů jim nikdo nevychovává než církev. Dějiny svědčí, že kde zářil oltář, tam zářila i osvěta, kde poznáván byl Bůh dle katolického učení, tam slyneli lidé i poznáním věcí stvořených. Teprv osvětáři ze školy Voltairovy koncem 18. a na počátku 19. století přišli na myšlenku, školu církvi, ať již katolické nebo protestantské, vyrvati. Počátek byl učiněn ve Francii, kde po dlouhých sporech a hádkách v době revoluční zvítězila konečně nepravdivá zásada Daltonova: „Děti patří v první řadě republice a pak teprv rodičům.“ Po Francii opičily se jiné státy. Vlády počaly vliv církve na školy vyšší i nižší znenáhla obmezovati, až ji tu a tam nejprve z vyšších a pak i z nižších škol vytiskly buď úplně (ve Francii a Itálii), neb aspoň její vliv na školu tak omezily a různými paragrafy sevřely, že sil svých nemůže volně rozvinouti, a že tudíž její na školu působení zůstává na mnoze bez výsledku. Avšak i přes toto ob-

mezování a na mnoze i vyhánění ze školy neztrácí církev na školu práva svého historického, protože ho vždy hájila a hájí, nikdy se ho nevzdala, aniž ho promlčela.

3. Ale u nás v Rakousku má církev, mají katolíci na školu vedle práva božského a historického ještě jiné, prazvláštní právo. Před lety zrušil stát mnoho klášterů a jmění zrušených klášterů si osvojil. Z části tohoto jmění utvořen byl tak zvaný školní či studijní fond, jenž je tak veliký, že jen jeho správa vyžaduje ročně přes 180.000 K. Fond tento povstal tedy z peněz církevních a proto jest spravedливо, aby se ho užívalo k účelům církevním čili ku křesťansko-katolickému vychování mládeže. Neboť jen tak se může aspoň částečně vyhověti úmyslu šlechetných oněch mužů a žen, kteří zřizujíce kláštery a zbožná nadání, činili tak ve prospěch svých katolických krajanů, k oživení (ne k podvracení) víry a k šíření vědomostí v duchu křesťanském.

Církev má tudíž na náboženskou výchovu právo božské a historické. Proto, stane-li se volná škola skutkem, bude-li většinou sněmovny odhlasováno, že má býti škola beznáboženská a budou-li rodiče povinni poslati své děti do beznáboženské školy, bude to zákon, zákonu Božímu se protivící, a páchající bezpráví na milionech katolících. Bude to však také znamením, že zákonodárným sborům pramenem práva není ani — Bůh — Kristus,

ani práva církve katol. státem uznané,
nýbrž zvůle umělé většiny zákonodárných
sborů.

IV.

Volná škola — hrobařkou mravní výchovy.

Díš: „Nechť, že by o Boha lidé málo
dbali,
jen když by o ctnost a šlechtnost
stáli!“

Hlupec dí: „Nechť sobě zdroj v horách
vyprálne,
jen když do města voda po troubách
táhne!“

Čelakovský.

1. „Žádné vyučování bez vychovávání,
žádné vychovávání bez náboženství“,
volal za Napoleona I. ve francouzské sněmovně
ministr vyučování Portalis. — Po celých 10 let
namáhala se tenkrát Francie, aby ukázala, že i
bez náboženství možno zdárně nejen vyučovati,
nýbrž i vychovávati, a svět že se mýlil, když
měl za to, že vychovávání, má-li se dařiti,
musí se opíratí o náboženství. A po desíti letech
nucen byl ministr Portalis veřejně vyznati: „Od
desíti let nemá vyučování žádného vý-
sledku; náboženství musí býti základem vý-
chovy.“ — A právem!

Škola jest po výtce ústavem vychová-
vacím; na druhém místě teprv ústavem vy-
učovacím. Kdyby škola nevychovala, dobře
nevychovala, nestála by za ty miliony, které
se na ni nakládají. Škola nesmí tedy na úkor

vůle jednostranně vzdělávati jenom rozum, nesmí všechnu činnost a práci svou obracet a věnovati jediné této mohutnosti. Ona musí mravně vzdělávati, t. j. ušlechťovati vůli a tříbiti srdce. Náзор křesťanský o škole klade hlavní důraz na výchovu, protože vůle a srdce člověka po hříchu dědičném kloní se více ku zlému. Tato náchylnost ke zlému musí býti v dítku potlačována, zeslabována, mírněna, a možno-li, v opak zvrácena obětí a sebezapíráním. Takto se vychovává charakter, šlechetná povaha. Tím nikterak nežádáme, aby míra vzdělání rozumu byla snížena. Také my jsme přáteli osvěty, t. j. intelektuálního povznesení národa. Ale za mnohem důležitější považujeme výchovu řádných charakterů. Potřebuješ člověk pro život nejenom rozličných vědomostí, nýbrž také, a to mnohem větší měrou, pevné, dobré, zušlechtěné vůle, třeba mu jakési mravní kotvy, třeba mu jakéhosi fondu mravních zásad, aby v neštěstí neztratil rovnováhy, v pokušení nepodlehl. Bez ohledu na vlastní prospěch nebo škodu, aby varoval se všeho, co jest buď proti právu, pravdě nebo povinné lásce k bližnímu. A to jest bez náboženství, jak hned dokážeme, nemožno.

2. „Volná škola“ chce také mravně vychovávat. Výchovný ráz školy vyloučením náboženství stoupenci „Volné školy“ prý nechtějí zničiti. Také oni chtějí vychovávat pevné a šlechetné povahy, ale na jiném základě. Oni chtějí vychovávat bez Boha, bez náboženství,

ježto prý náboženství s mravností nemá nic společného. Osvětou a vzdělaností může prý býti náboženství nahrazeno, a proto nejen není nutným, nýbrž i zcela zbytečným. Ano bez náboženství může prý člověk žítí mravněji a důstojněji. „Pojem o Bohu“, píše P. V. Krejčí ve „Volné škole“ č. 3, „stává se vzdáleným. Poznání, že možno žít bez náboženských představ mravněji a důstojněji, toť veliký psychologický fakt naší doby. Z toho jdou nové úkoly výchovy. Nač stěžovati mládeži její příští osvobození? Nač věnovati tolik času a námahy něčemu, bez čeho bude později žítí? Dnes nastupuje přesvědčení, že vyučování náboženství jest absurdní, nepeda-
gogické, zbytečné.“

Stoupenci „Volné školy“ nechtějí výchovný ráz školy setřítí, který by vyloučením náboženství a mravouky v něm kotvící ze školních síní zmizel. Proto hledají náhradu za náboženství a vidí ji v mravouce bez Boha. Místo náboženství chtějí zavésti laickou morálku, t. j. morálku, která za kritérium (měřítko) dobra a zla nebere Boha, jeho vůli, nýbrž prospěch nebo škodu člověka. Dobré jest vše, co jednotlivci i celku prospívá, zlé co jim škodí. Člověk má mravně žítí, poněvadž dobré chování mu zjednává chvály a cti od jeho bližních, špatné jejich hany. Svě vášně má krotiti, ve zdržlivosti se cvičiti, protože přílišné náruživosti a nezřízené žádosti život zkracují, ničí zdraví, mrzačí tělo. Má se varovati podvodu, krádeže, vraždy, poněvadž

bývají trestány pokutou, vězením i smrtí. — V příručce mravouky bez Boha pro francouzskou mládež čteme: „Poslouchati máme z opatrnosti. — Chcete-li býti samostatnými, musíte se co nejvíce přičiniti, abyste rozmnožili své zásluhy; avšak nemáte tak činiti na úkor jiných, neboť druzí nedají se dlouho šiditi. — Učte se chápati vlastní prospěch; kdo nejpilněji studuje, bude později moci se dostati na nejvýnosnější místo. — Clověk pracuje, aby zbohatl. — Kdyby plod naší práce připadl jiným, neměli bychom žádné radosti. — Kdo neposlouchá zákonů, bude četníky předveden před soudce.“

Tak vypadá ta „vyšší, vzdělanější“ mravouka, než je mravouka Kristova. Jak patrně, jest to mravouka krajního sobectví a vrcholí v napomenutí: „Musíš býti mravným, poctivým, abys sobě neuškodil!“

Ale taková mravouka bez Boha nemá dosti síly, aby vznešenou budovu mravnosti postavila a na svých bedrách udržela. Mravouka bez Boha je dům na písku. Proto sám Tolstoj praví: „Pokusy, dáti lidem morálku bez náboženství, jsou podobny počínání dětí, chtějících přesaditi květinu. Květina se jim líbí více než kořený; ty se jim nelíbí a zdají se jim zbytečnými. I utrhují je a kvetoucí rostlinu strčí do země bez kořenů.“ Mravnost bez Boha jest květina bez kořenů.

3. Ze mravnost bez náboženství není možná, že náboženství je základem mravnosti, patrně z toho, že mravnost vyžaduje účinných pohnutek, které v každém případě a za

každé podmínky stačí, aby udržely člověka na dráze ctnosti proti jeho sobectví a smyslnosti.

Mravouce přirozené však chybí takové účinné pohnutky, ty má jen náboženství křesťanské.

Plniti zákon mravní (povinnosti) vždy a všude s nezlomnou věrností bývá někdy velmi nesnadné a obtížné. Vášně srdce, sobectví často nás pobádají, abychom porušili práva druhých, abychom se vyzuli z povinností k bližnímu. Která sfla jest dosti účinná, aby spoutala srdce lidské, utlumila jeho vášně, jeho náruživosti?

Není to: cit pro čest, ani osvěta, ani škoda nebo prospěch, ani trestní zákonník, jimiž pouze lidská mravouka, mravouka bez Boha, láká mládež k mravnosti. Jest to jediné a pouze náboženství.

Každý dobře ví, že ony věci jsou sice dosti mocnými pohnutkami, aby člověk mravní zákon plnil. Ale ani jediná sama o sobě, ani všechny dohromady nejsou s to, aby donutily člověka, by vždy a za všech okolností konal, co mu mravní zákon velí. Všecky jsou slabými sloupy mravnosti.

Slabým sloupem mravnosti jest

a) cit pro čest.

Jeť již pojem cti velmi měnlivý a vratký. Co jednomu zdá se býti hanbou, má druhý za čest. Zlosyn na př. mezi zlosyny pokládá si za čest, předčí-li druhý v nešlechetnostech. A zkušenost učí, že je mnoho „pocivců“ — s boha-

prázdnou duší. Proto řkala jistá zbožná matka svému synkovi: „Chraň se názvu „pocivce“, neboť jak se setmí, málo z něho zbývá!“

Slabým sloupem mravnosti jest

b) osvěta, vzdělání, nemají-li opory v opravdovém náboženství. Denní zkušenost to dokazuje. „Je dokázáno,“ — píše odborný lékař Dr. O. Rožánek ve své knize: „Pohlavní pud a prostituce“ — „že řady mravně nejzpuštějších, pohlavně nejrafinovanějších a nejvýstřednějších zhýralců, jejichž výstřednosti jsou již zločiny, skládají se z velké části z tak zvané „intelligence“ (str. 132).

Slabým sloupem mravnosti jest

c) vlastní užitek, vlastní škoda, a výstražka: „Musíš býti mravným, pocivým, abys sobě neuškodil!“

„Ať si škodím,“ řekne každý, jemuž se tato mravní pravidla nezamlouvají. „Mně se to líbí, a vám do toho nic není.“ A což pak, sezná-li šibal, že bude míti větší osobní prospěch a užitek z podvodu a krádeže než z pocivosti, proč by chytře nepodváděl, nekradl?

Slabým sloupem mravnosti jsou

d) světské trestní zákony a policejní úřady.

Zákony pořádají jen některé úkony člověka; nemohou však pořádati všecky a všude. Zákon může spoutati ruce, ale ne srdce. Policie může trestati jednotlivce, ale ne miliony. Pohrozme člověku trestem, žalářem. Přesily naší se ovšem lekne, ale vezme si z toho toto naučení: „Budu-li

při podvodu krádeže přistižen, budu postaven před soud. Proto než zločin vykonám, dobře si vše promyslím, abych nebyl přistižen; musím prováděti svou z vůli hodně opatrně, a pak se mi povede dobře, jako jiným, již své zločiny lišácky provedli“.

Všechny pohnutky, jimiž morálka bez Boha láká člověka k nemravnosti, jsou slabými sloupy mravnosti. Proto s ostrým, avšak oprávněným sarkasmem volá Rousseau k hlasatelům přirozené mravouky: „Mudrče, tvoje zásady mravní jsou snad krásné, ale ukaž mi jejich závaznost!“

4. Nejpevnějším sloupem mravnosti je náboženství. Neboť ono samojediné má pohnutku, která stačí, aby člověk v každém případě a za každé podmínky plnil mravní zákon, své povinnosti konal, mravně žil, a to je zodpovědnost před věčným, všudy přítomným, vševídicím Bohem, jehož zrak proniká i nejtemnější noc, jako by byla bílý den, jemuž známy jsou nejtajnější žádosti srdce, který ví i nejskrytější myšlenky, jenž dobré odměňuje a zlé trestá, jak kdo zasluhuje

Přesvědčení, že Bůh zná všechny skutky, ano že zkoumá srdce i ledví, víra, že Bůh trestá nejenom každý zlý skutek, ale i hříšné myšlenky a žádosti, mocně ponouká člověka, aby své vášně krotil, aby se varoval každého bezpráví. Víra, že spravedlivý Bůh každý dobrý, ctnostný čin dle zásluhy odmění, mocně nutká člověka, aby v ctnostném životě neochaboval, i když na

zemi za jeho dobré skutky odměny se mu nedostane.

A nečeká-li na člověka na věčnosti přiměřená odměna za svědomité plnění mravního zákona, a zasloužený trest, přestupuje-li jej, pak pohřešuje mravní zákon vši síly, pak není s to, aby si vůli člověka podrobil.

Zde na světě nebývají potrestány všechny zločiny a nezfídka se stává, že zločinec unikne rukoum spravedlnosti. Stává se pak také, že lidská spravedlnost se klame a nevinný bývá potrestán. A co šlechetných činů nebývá odměněno! A přece svědomí i rozum nám praví, že každý dobrý čin zaslouží odměny a každý zločin trestu, a že nevinný, trestaný jako vinník, má právo na odškodnění. Proto svědomí i rozum žádá spravedlnosti božské, kterou napravena bude nespravedlnost lidská.

A nezná přirozenosti lidské, kdo tvrdí, že věčná odměna a věčný trest, jak je náboženství hlásá, nejsou dostatečnou pohnutkou smrtelníku, aby se podjal těžkého boje mravního po celou pouť pozemskou a ho dobojoval se žádoucím sebezapíráním a zmužilostí.

Křesťanská mravouka má ovšem mimo naději na věčnou odměnu a strach před věčným trestem též pohnutky vznešenější a dokonalejší, hlásajíc: Konej dobré pro Boha, protože Bůh tak velí; konej dobré z lásky a vděčnosti k Bohu! Avšak zkušenost učí, že pohnutkou nejmocnější je pohnutka naděje a strachu, má-li člověk odolati návalům pokušení a útokům zlých chťičů.

Ā když člověk pozná, co jest dobré a rozum to schvaluje, přece se vůle kloní spíše ke zlému. Již starý básník latinský Ovid řekl: „Video meliora proboque — deteriora sequor!“ „Vidím, co jest lepší, a schvaluji to; přece však konám, co horší jest!“ A nikdo nepopře, že tuto smutnou pravdu sám na sobě zakusil.

Krásně zní sice zásada mravouky bez Boha, dobré že se má konati bez ohledu na Boha, bez ohledu na odměnu neb trest. Krásná jest, pravím, ale jen na oko. Vyplynulať vlastně jen z lidské pýchy, která myslí, že člověk vlastní silou bez Boha může býti dobrým a při tom neohlédá se na nepopiratelnou slabost lidskou. Básník Schiller, zkusiv sám na sobě slabost přirozenosti naší, pravil: „O ctnosti, podrž si svůj věnec a mne nech hřešiti!“ To jest jinými slovy: „Za chválu, že je to krásné, býti ctnostným, nebudu přemáhati zlé náklonnosti své.

5. Proto také všichni veleduchové z důvodů zde uvedených uznávají, že mravnost bez náboženství jest nemožna.

Plato napsal: „Neznalost pravého Boha je nejhorší rána morová všech obecních záležitostí; všeliké společnosti základ boží ten, kdo náboženství boží.“

Cicero praví: „Ani důvěra, ani lidská společnost a pojem spravedlnosti bez náboženství obstáti ani uskutečniti se nemůže.“

Sám Rousseau dí: „Někteří by chtěli založiti ctnost na pouhém rozumu; než přiznávám

se, že neshledávám pro mravnost nižádného solidního základu než — v náboženství.“

Zajímavé výroky o té věci učinil jmenovaný již odborný lékař Dr. Rožánek. Píše: „Nemohu skončiti, abych neupozornil ještě jednou, že pod úkladným studiu otázky, týkající se těžkých hříchů proti čistotě, dospěl jsem k názoru, že z nejdůležitějších příčin rostoucí nemravnosti je úpadek — náboženské výchovy. Náboženství jest způsobilé udržeti nával smyslných žádostí, i když všechny ostatní ochranné prostředky selhaly.“

„Člověk potřebuje náboženství, a byli o ně nesvědomitostí nedouků připraven, musí zakrňeti a skutečně zakrňe a padne, poněvadž postrádá mravního podkladu, kterýž jej nejen od tělesné, ale i mravní zkázy chránil . . . Kde není náboženství, tam se rozmáhá bída jak tělesná tak i duševní . . . Nelze pochybovati o tom, že by vši bídě, neřestem, zločinům učiněna byla přítrž, kdyby všemi jednotlivci dodržováno bylo vznešené přikázání Boží: Miluj bližního svého jako sebe samého! A že náboženství proti této samolásce vystupuje, proto je naší generaci „nad člověky“ — solí v očích.“

Milý čtenáři! To nepsal žádný kněz, žádný „fanatický“ katolík, to napsal muž vědy!

6. A co rozum velí, slavní mužové hlásají, toho dokladem jsou i dějiny. Zajímavý úvodník o tom napsaly „Ženské Listy“ v č. 7. r. 1906, jejichž redaktorkou jest slavná básníka naše Eliška Krásnohorská, a jimž nikdo klerikálnost

vytýkati nebude. Píše se v něm: „Problémy náboženské dají se sice pro jistou dobu zatlačiti, zatemniti, ale se světa nemohou býti vymýceny nikdy; toho dokladem jsou dějiny. Kdykoliv se zdálo lidstvu, že jest dobře žíti bez náboženství, bez víry v Boha, kdykoliv mělo za to, že stačí si samo, odpadlo od víry a zapřelo svého Boha neb své bohy. Ale ať nám někdo řekne, proč nežilo tedy lidstvo bez Boha, když se mu zdálo, že je to přece lépe žíti bez jakékoli kontroly, že se lépe žije bez pána nad sebou, bez povinnosti zodpovídati se ze svých skutků? Proč ti lidé hledali a hledají vždy znova svého Boha? Nemusíme doznati, že máme v duši vrozenou touhu, která nám velí hledati věčné božstvo, věčnou pravdu a obíráti se těmi poznatky, které se nám o tom po předcích zachovaly? Již staří myslitelé přemýšleli o tom, má-li se dítěti v útlém věku mluvíti o náboženství, mluvíti o Bohu. A tento problém stává se také nyní předmětem veřejných diskussí. — Rousseau praví ve svém „Emilu“: „V 15. roce a snad i v 18. neví „Emil“ nic o náboženství“; ale sám Rousseau není si jist, je-li správné, co vyslovil; neboť sám na jiném místě praví: „Čím více o tom přemýšlím, tím více jsem zmaten“. Touha poznati nejvyšší dobré, nejvyšší dokonalost, nejvyšší pravdu a krásno, jest člověku vrozena. Nemluvme před dítětem nikdy o Bohu, neučme ho žádnému náboženství, nezjevujme mu Boha a skutků jeho, a ono při pohledu na vesmír, při pohledu na miliony hvězd, při pohledu na slunce, na duhu, na hrozivé černé

mraky, neb když uslyší burácení hromu a spatří křížiti se blesky — padne na kolena v pocitu své malosti a pokorně bude se modliti, nevědouc proč. — Pestalozzi praví: „Víra v Boha jest pramen klidného života, klidný život jest pramenem vnitřního pořádku a vnitřní pořádek pramenem dobrého užití našich sil. Jest tedy víra v Boha zřídlem vši moudrosti a všeho požehnání a zároveň cestou přírody k čistému lidství.“ — Dnes zvláště mladí lidé popírají Boha a ruší také svůj poměr k němu, a to proto, že jsou mladí a že neprošli ohněm života a nepocítili ještě zklamání všeho druhu a různou bídu lidskou. Ale když jest člověk starší a když naň dolehne starost, strast, nemoc a jak se veškerá ta běda ještě zove, tu průměrný člověk v takovém stavu hledá opory, hledá bytost všemohoucí, která by ho mohla jedině zachrániti; stává se pokorným, nepatrným a věří v pomoc nejvyššího. A tato víra v pomoc nejvyšší velmi často zachraňuje člověka, že si ve své bídě nezoufá a pomáhá mu snášeti svízele, které bez víry by se mu nesnesitelné býti zdály. A co jest lepší pro člověka, těšiti a kojiti se nadějí v lepší budoucnost za pomoci Boží, či hleděti v zející bezedné prázdno? A co jest lépe: celou duší i srdcem upnouti se k bytosti nejvyšší ve svém neštěstí, nebo proklínata zlořečit v zoufalství a v beznaději?“

Ze jen na základě vpravdě náboženském možno vychovávat, toho dokladem je i Prusko.

Málo jenom let vládl tam ve školství beznáboženský liberalismus za ministra Falka (1872), ale těchto několik roků postačilo, by přišli v Prusku k poznání, že to bez náboženství ve škole nejde, a již nástupce Falkův Puttkamer slavně prohlásil: „Vzdělání lidu bez náboženství je nemožné.“

V Německu nyní mají skutečnou náboženskou školu katolickou i protestantskou, a novým zákonem školním, který oběma sněmovnami nedávno byl přijat, pokročí se ještě dále a zavedena bude zásada, že na školách katolických smí býti jen katolík, na protestantských jen protestant. Školní svaz (naše okresní školní rada) má právo zrušiti simultanní školu (bez konfesse) a rodiče 60 dítek v osadě mají právo žádati si školy náboženské. Tak vypadá nový školní pruský zákon. Prusko nebojí se tudíž náboženské školy. Prusko, jedna z nejbohatších, nejmocnějších a nejvzdělanějších zemí v Evropě, i přes odpor některých učitelů, buduje náboženské školy. Jest ovšem samozřejmo, že dle rozumu našich „Komenských“ i agentů „Volné školy“ nastává Prusku strašná budoucnost, že svým novým zákonem školním bídně zahyne. Lidé zhloupnou, učitel bude otrokem, pokrok a osvěta se vystěhují z národní výchovy.

Zdravý rozum, slavní státníci a paedagogové a dějiny hlásají, že náboženství je základem mravnosti. Proto nic naplat. Nechce-li býti „Volná škola“ hrobačkou mravnosti, chce-li mravně vychovávat, musí nutně chtíti i náboženství.

V.

Volná škola — a arciučitel J. A. Komenský.

Vznešený úkol školy budiž, aby dílnou byla, v níž by lidé pravými lidmi a křesťané pravými křesťany byli učiněni.

Komenský.

V poslední době konají se četné oslavy J. Amosa Komenského. A tento paedagogický velikán z mnohých příčin jich zasluhuje. Než mnozí „ctitelé Komenského“ hrají s oslavami Komenského nedůstojnou komedii. Líčí Komenského stranicky a předělávají ho na muže, jakým nikdy nebyl, používajíce oslav jeho k boji proti náboženství, proti křesťanské škole a k agitaci pro „Volnou školu“. Národní oslava Komenského zvrhuje se namnoze ve štvání proti katolíkům. My čeští katolíci — ač s Komenským, pokud se ve svých spisech ukazuje býti protestantem, souhlasiti nemůžeme — vážíme si ho jako muže o český národ zasloužilého. Jsme ctitelé jeho jako paedagoga, jsme přáteli jeho školy, ale přejeme si, aby byl oslavován Komenský pravdivý, nikoli uměle vystrojený, by se ukázalo, jak daleko od něho a jeho myšlenek jsou jeho „ctitelé“, kteří i sochy jeho staví na náměstích a školách, slavnostní schůze na jeho oslavu pořádají, při tom však jsou fanatickými odpůrci školy křesťanské, jak si jí Komenský přál. Přejeme si, aby lidu ukazován byl Komenský v pravém světle, by odhaleny byly lži a přetržena nedůstojná komedie, kterou jistá část pokrokového

učitelstva, mající na svém programu heslo: boj proti náboženství ve škole, na klamání českého lidu provádí!

Zásady, jež J. Amos Komenský pro výchovu ve škole stanoví, obsaženy jsou v jeho knize „Velká didaktika“, kap. 24. — Nejzajímavější jsou:

I. Péče o vštěpování náboženství ať počíná v útlém dětství.

II. Tedy od prvního hned očí, jazyka, rukou a nohou užívání ať se učí k nebi vzhlédati, ruce vzhůru spínati, Boha a Krista oslavovati, před neviditelnou velebností kolena skláněti a ji ctíti.

V. Potom učeny buďtež, že dvojí jest život, do něhož odtud berou se lidé: blažený s Bohem, bídný v pekle, a obojí, že jest věčný.

X. Nechať pak se učí od mladistvého věku co nejvíce zanášeti tím, co přímo k Bohu vede, čítáním písem svatých, cvičeními bohoslužebnými a zevnitřními dobrými skutky.

XI. Protož písmo sv. budiž ve školách křesťanských alfou a omegou.

XVI. Bohoslužbě vnitřní i zevnitřní by velmi nábožně se oddávali, k tomu vedeni nechať jsou všichni; by vnitřní bez zevnitřní nechladla, zevnitřní bez vnitřní nezvrhla se v pokrytství.

XIX. A napomínány dítky buďtež, že nejbezpečnější cestou jesti cesta kříže, i že proto po ní napřed šel vůdce cesty Kristus, že na ni zve jiné, že po ní vede ty, kterým nejlépe přeje.

XX. Prohlédati pak k tomu, aby, když tomu všemu učeno bude, nic od rovných příkladů se nenalézalo, aby znamenali, kamkoli se obracejí.

úctu k božství, šetrnost k náboženství, ostříhání svědomí.

Ve spise „Zákony školy dobře spořádané“ praví: „Vznešený úkol školy budiž, aby dílnou byla, v níž by lidé pravými lidmi a křesťané pravými křesťany byli učiněni.“

Svůj „Orbis“ končí slovy: „Boha se boj a vzývej ho, aby dal tobě ducha moudrosti.“ — „Bůh s tebou!“

A nad sedmou třídou školy pansofické dal napsati památný nápis: „Žádný bezbožník sem nevcházej!“ Na těch zásadách chce míti Komenský zbudovanou školu.

Šťěstí, že Komenský již nežije! Toho by noviny scuchaly, že jest klerikál, tmář, zpátečník, že je pro „snížení úrovně vzdělání!“

Komenského zásady každý katolík podepíše. Komenský přeje si školy náboženské, školy, po jaké my katolíci voláme a jíž se domáháme, školy, jež je pravým opakem „Volné školy“.

A proto voláme: „Vy, kteří horujete pro „Volnou školu“, neberte jména Komenského nadarmo! Vy všichni, kteří voláte: pryč s náboženstvím ze škol, nestavte na školy jeho soch! Komenský jest vám jen prostředkem, abyste snižovali církev, ale duch váš je daleko od něho! Dolů se škraboškou a řekněte: Komenského škola se nám protiví! Takto aspoň v něčem dojdete chvály, totiž, že se nepřetvařujete! Jste-li ctitelé Komenského, jak se můžete báti, že škola dle jeho zásad bude škoditi vlasti?!“ (Brynych.)

A ty, katolický lide český, nedej se agenty „Volné školy“ ve víře zviklati a zásadám náboženským odciziti! Prohlédni, jak nepěkně vlaje prapor Komenského, který budovu výchovy mládeže stavěl na půdě náboženské, z rukou osob, jež farizejsky zvolily si jméno učence tohoto za zástěru — čiré nevěry!

Zvítězíme ?

Byl to slavný, později od revolucionářů zastřelený francouzský biskup Darboy, jenž pronesl pamětihodná slova: „Zlí jsou silnými, protože dobří jsou liknavými.“ Ve slovech těch obsažena je odpověď na položenou otázku, zda v boji o školu my katolíci zvítězíme. Budeme-li liknavými, snadno nás zlo přemůže. Proto pryč s liknavostí, pryč s netečností dnes, kdy se jedná o statky nám nejdražší! Do boje, do práce!

Proto katolíci, Čechové, jimž víra drahá, milá i vlast, a hlavně vy katoličtí otcové a matky, jimž na výchově dítek záleží, hajte posvátných svých práv na školu i dítky! A proto:

1. Přistupujte ke spolkům, které hájí katolický ráz školy! Pořádejte protestní schůze, podpisujte petice k zákonodárcům a účastňujte se schůzí, na nichž se objasňuje nebezpečí odkřesťanění národní školy a se radí a usnází o prostředcích obranných!

2. Ctěte, předplácejte a rozšiřujte listy a brožurky, obírající se křesťanskou výchovou dítek!

3. Buďte pamětlivi své povinnosti volební! Účastňujte se svědomitě všech voleb v zastupitelstvech, kterým jakkoli jednati jest o národní škole, počínajíc volbami do zastupitelstva obecního, až nahoru, na sněm zemský a říšskou radu! Nikdo se volby nevzdaluj! Neboť zdržení se volby jen jediného voliče, může míti dosah netušený. Nikdo se nevymlouvej, říkáje, že na jeho hlasu nezáleží, nýbrž každý vol tak, jako by byl právě jeho hlas rozhodujícím! Ale nevolte do zastupitelstva ani obecního ani na sněmy mužů nespolehlivých! Volte jen muže, o nichž víte, že jako dobří katolíci smýšlejí, jako dobří katolíci žijí, své víry se zastanou! Vynasnažte se při volbách, aby ani jediný přívrženec a agitátor „Volné školy“ nedostal se do sborů zákonodárných! Všude tažte se kandidátů, jak smýšlejí o škole bez náboženství, a dle toho také jednejte! Volbami však není ještě vše vykonáno. Zvolený musí občas a včas býti zpravován o přání a požadavcích svých katolických voličů a důrazně se mu musí připomínati, aby se jich zastával a je uskutečňoval.

4. Jako při všech svých pracích, tak zůstaňme i při všem, co konáme a podnikáme na obranu křesťanské školy, pamětlivi napomenutí sv. Pavla: „Protož ani ten, kdo sází, jest něco, ani ten, kdo zalévá; ale ten, jenž vzrůst dává, Bůh!“ Proto modleme se za naše vítězství. Této zbraně mohou v boji za křesťanskou školu užívati i ti, kteří nemají práva voliti, hlavně však matky a ženy, čerpajíce z modlitby srdnatost, pobádati své

muže, aby proti „Volné škole“ a jejím stoupencům co nejrázněji se postavili a nábožensko-mravné výchovy školních dětí, zásad věrouky a mravouky katolické se domáhali.

K Pánu vzhled,
svorný let,
mužně v před!

OBSAH.

	Strana
Předmluva	5
I. Volná škola — protináboženská škola	7
II. Volná škola — bezprávím na rodičích	15
III. Volná škola — bezprávím na církvi	24
IV. Volná škola — hrobařkou mravní výchovy	29
V. Volná škola a — arcivučitel Komenský	42
Zvítězíme?	45

Údové

»Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje«
v Brně

obdržel za rok 1906 tři spisy a sice:

1. Hlavinka Alois:

Dějiny světa v obrazech.

Díl druhý: Středověk.

2. Hamerle-Schroller:

Chcete popravu neb opravu
manželství?

3. Zíka Jan:

Volná škola.

